

הקדמה

במהלך זמן קיץ (התשס"ג) עסקו רבני הישיבה, בעלון הישיבה לחיילים ולבוגרים - "יורה דעה", בנושאים הקשורים לעולמה של תורה מכל מיני זוויות: מצוות תלמוד תורה, לימוד תורה בחברותות, תורת ארץ ישראל וכו'. תוך כדי הדברים נוצר דיון כתוב בין שני רמ"ם בישיבה - הרב משה אדלר והרב יצחק פייגלין, מסביב לנושא לימוד העיון בפרט ודרך הלימוד בכלל. דיון זה העסיק את בית המדרש במשך מספר שבועות ובסופו העביר ראש הישיבה הרב אליהו בלום, שיעור לסיכום הנושא.

נשאלה שאלה בבית המדרש - מהו מקומו של הלימוד הישיבתי בעיון?

יש לדעת שהלימוד הישיבתי ב"עת החדשה" פרח ושגשג החל מדורו של הרב חיים מוולוז'ין. אמנם מתקופת האבות לא פסקה ישיבה מישראל, אך בדורות האחרונים לפני דורו של הגר"א ותלמידו הגר"ח מוולוז'ין, היו הישיבות מפוזרות במקומות שונים והתבססו בעיקר על תלמידים מקומיים. ישיבתו של הגר"ח מוולוז'ין היתה מרכז רוחני גדול וראשון במעלה במשך כמה דורות, עד לתקופתו של הנצי"ב, ומשכה אליה תלמידים רבים ממקומות רבים באירופה. חשוב שנדע, שאף בישיבה זו היתה תסיסה בירורית בשאלה "מהי שיטת הלימוד הנכונה", שנבעה אולי מאישיותם השונה של שני ראשי הישיבה בעת ההיא: הנצי"ב זצ"ל (שהיה סיני ועוקר הרים) והרב יוסף (ע)ר סולוביצ'יק - בית הלוי זצ"ל (שהיה עוקר הרים וסיני). שאלה זו אינה פשוטה ואין בה הנחיה חד משמעית אחת, אולם אנו ננסה כאן לגעת בשורשו של לימוד התורה, ולהבין במסגרת זו את חשיבותו של הלימוד בעיון.

למעשה, הדיון שעלה היה, האם מטרתנו בלימוד היא ללמוד להלכה או לעיון, להעמיק, לפלפל ולחדד?

לכאורה, יש פה סתירה בין שני כיוונים. אך האמת היא, שאין סתירה במובן העקרוני, אבל יש סתירה בין שני הכיוונים בכל מיני רבדים שלהם.

מובא בגמרא בסוטה (כ"א ע"א):

"דרש רבי מנחם בר יוסי: כי נר מצוה ותורה אור - תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור... ואת התורה באור, לומר לך: מה אור מגין לעולם, אף תורה מגינה לעולם... משל, לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה, ומתיירא מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים ומחיה רעה ומן הלסטין, ואינו יודע באיזה דרך מהלך, נזדמנה לו אבוקה של אור וניצל מן הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים, ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הליסטין ואינו יודע באיזה דרך מהלך, כיון שעלה עמוד השחר ניצל מחיה רעה ומן הליסטין, ועדיין אינו יודע באיזה דרך מהלך, הגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם... מאי פרשת דרכים?... מר זוטרא אמר: זה תלמיד חכם **דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא**".

וכן, בילקוט שמעוני (פרשת ויחי רמ"ז, קס"א):

"אמר רבא לא משכחת צורבא מרבנן דמורי, אלא דאתי מלוי או מיששכר, מלוי דכתיב יורו משפטך ליעקב, יששכר דכתיב ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. ואימא מיהודה, דכתיב יהודה מחוקקי? **אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא קאמינא**".

"לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא". מה פירוש הביטוי הזה - "לאסוקי"? לא נאמר פה "לימודי שמעתתא דהלכתא", אלא "לאסוקי" - להגין את הסוגיה אליבא דהלכתא.

כל מי שלומד פרק "ר' אליעזר דמילה", יודע שיש מחלוקת בין ר' אליעזר לרבנן האם מכשירי מילה דוחים את השבת. בדורו של ר' אליעזר - תלמידיו של ר' אליעזר, פסקו כמותו ונהגו כך הלכה למעשה (שמכשירי מילה דוחים את השבת), אבל ההלכה נפסקה כרבנן, ובדורנו ובכל הדורות מהתקופה ההיא מכשירי מילה אינם דוחים את השבת. ברור הדבר, שבלימוד הסוגיה יש ערך מרכזי יותר לשיטת חכמים כי שיטה זו נתקבלה להלכה, יחד עם זה כל אחד שלומד סוגיה זו יודע שכשעוסקים בפרק ר' אליעזר, לא סוגרים אותו כי הוא לא רלוונטי!

מה העניין, באמת, שבמקומות בהם נפסקה ההלכה בגמרא בצורה ברורה, שנשללה דרך בסוגיה, אנו חוזרים אחורה ומתחילים ללמוד הכל מהתחלה?

בעולם האקדמי, להבדיל, אין זו הגישה. הגישה היא לראות מה נכתב כבר והיכן הדברים עומדים ולהתחיל פחות או יותר מאותו מקום - לעשות קיצורי דרך ולהתקדם קדימה. אין שום טעם

לחזור להתחלה, לתחילת המחקר. ואילו בישיבות - בלימוד התורה, כאשר מגיע בחור בשיעור א', אנחנו לא אומרים לו: תברר את מה שנעשה לפניך בקיצור ותמשיך הלאה - תתקדם קדימה. כשמגיע בחור בשיעור א' הוא מתחיל מהתחלה - ללמוד סוגיות, ללמוד מסכתות - בבקיאות ובעיון. לשם מה? לכאורה, חלק גדול מזה הוא "חומר מבובז". ראייה לדבר, הרי"ף כתב ספר מקוצר, הרמב"ם כתב ספר להורות הלכה ו"לחסוך" את לימוד הסוגיות.

מדוע אנו חוזרים בכל פעם אל השורשים, מלבנים אותם ולומדים את הסוגיות מחדש?

התשובה היא, מטרתנו היא "לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא", כלומר, להבין שהתורה יש לה ערך מבחינת הנחית דרכיו של האדם, והתורה מתקדמת עד שהיא מגיעה לשלב הלכה למעשה - אבל, זו לא מטרת הלימוד. בודאי שאחת ממטרות הלימוד היא, באמת, לברר את ההלכה. אך ההלכה, יותר משהיא מטרה בלימוד היא נותנת לנו גבולות גזרה ברורים בלימודנו.

לדוגמא, בסוגיה מסוימת ישנן שלוש דעות מרכזיות: דעת הרמב"ם, דעת הראב"ה ודעת המרדכי. כאשר אנחנו מעיינים ב"טור", אנחנו רואים שדעת המרדכי (שנניח שקרובה יותר לדעת הרא"ש) ודעת הרמב"ם, אלו הן שתי הדעות המרכזיות שעליהן נבנה עולם ההלכה מאוחר יותר. ברור לכל אחד מאיתנו שאת עיקר המאמץ בסברה, הבנה, העמקה וחיידוד אנחנו נשקיע בדעת הרמב"ם, הרא"ש והמרדכי כי הדעות האלה הם חלק ממסלול הפסיקה של התורה ופחות בדעת הראב"ה (שצריך וחשוב להכיר שהיא קימת ולהבינה גם כן) שלא התקבלה להלכה.

כלומר, יש באמת עניין גדול להבין שלא כל דעה, למרות שהיא יפה ומיוחדת ומלאת ברק, היא מרכזית באותה מידה בעולם לימודנו. אם אנחנו רואים איזו סברה נפלאה ב'בעל המאור', אבל בסוגיה זו חולקים עליו הרמב"ם, הראב"ד, הרי"ף והמאירי, אנחנו מבינים שהמסלול המרכזי להלכה, בסוגיה, הוא לא 'בעל המאור'. חשוב להדגיש ש'בעל המאור' קיים, אבל יש מסלול מרכזי שבו יש להשקיע את מירב המאמץ ללבן ולברר את הסוגיה.

ואכן, לעיתים מתוך אותה שיטה שלא התקבלה להלכה, צומח יסוד גדול שעוזר לנו להבין וללבן עניינים נוספים ושונים.

המשנה בפאה (פ"א מ"א) אומרת: "תלמוד תורה כנגד כולם", ומצד שני מובא בגמרא בקידושין (מ"ע"ב): "נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה". ומסביר רש"י (שם): "שהתלמוד מביא לידי מעשה - נמצאו שניהם בידו". כלומר, יש בתורה הכוונה למעשה, אך תלמוד גדול בפני עצמו ולא רק כמכוון למעשה.

צריך להבין שתורה זה דבר הרבה יותר גדול מהנהגות הלכה למעשה. תורה - "כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה". תורה, היא דבר שאמור להיות מרכז הויתנו. העיסוק בה אמור

לרומם אותנו, להגדיר אותנו כאנשים אחרים. לא רק מבחינת דרך הלימוד להלכתא ובעיון, אלא ובעיקר, מבחינה מהותית.

לשם מה אני לומד תורה?

א. לדעת מה לעשות.

ב. (וב' גדול יותר מא') אני עוסק בתחום שאמור להגדיר אותי מחדש - אמור לרומם אותי.

מדוע העיסוק בתורה אמור לשנות אותי?

אומר הרב חיים מוולוז'ין ב"נפש החיים" (שער ד פרק ל"ב):

"שרשה העליון של התורה הקדושה היא מעל כל העולמות כולם... כן העניין שעל ידי עסק התורה כראוי הוא מעורר שרשה העליון, להאציל ולהשפיע שפעת אור עליון וקדושה על העולמות כולם, ורשפיה רשפי אש שלהבת נורא לגרש ולכלות כל הטומאות והזוהמות שגרם במעשיו בכל העולמות, להתקדש ולהאיר עוד בקדושה העליונה להתקשר יחד אחד בחברו, וכל הפגמים מתמלאים, וכל הקלקולים נתקנים, וכל ההריסות מתבנים, והשמחה וחדוותה יתירתא ואור העליון מתרבה בכל העולמות".

כלומר שעל ידי התורה מגרשים את הטומאות והקליפות, מתקנים את הקלקולים ומשפיעים שפע אור אלוקי בעולמנו, והעולם מתעלה.

הרמח"ל בדרך ה' (חלק ד' פרק ב') כותב:

"הנה תלמוד התורה הוא עניין מוכרח, לפי שזולתו אי אפשר להגיע אל המעשה, כי אם לא ידע מה הוא מצווה שיעשה, איך יעשהו. אמנם זולת כל זה, יש בתלמוד תכלית גדול לשלמותו של האדם..."

בכלל ההשפעות הנשפעות ממנו יתברך לצורך בריותיו, יש השפעה אחת, עליונה מכל ההשפעות... והוא הוא מה שמחלק האדון יתברך שמו מכבודו ויקרו אל ברואיו. ואמנם, קשר הבורא יתברך שמו את השפעתו זאת, בעניין נברא ממנו יתברך לתכלית זה, והוא התורה. ועניין זה משתלם בשתי בחינות: בהגיון ובהשכלה. וזה מה שביארנו שם, כי הנה חיבר האדון ברוך הוא כלל מילות ומאמרים, שהם כלל חמישה חומשי תורה, ואחריהם במדרגה, נביאים וכתובים, וקשר בהם ההשפעה הזאת, באופן, שכשידוברו הדיבורים ההם תימשך ההשפעה הזאת למדבר אותם - ובתנאי שיהיה ההגיון הזה בגבולים

שהוגבלו לו, וכמו שזכרנו לפנינו בסיעתא דשמיא - וכן בהשכלת מה שנכלל בדיבורים ההם לפי דרכיהם האמיתיים, תימשך ההשפעה הזאת למשכיל אותם".

אנו רואים כי יש השפעה גדולה בלימוד התורה, כך שכשאנו עוסקים בתורה, חוץ מללמוד כדי שנדע איך לפסוק הלכות, אנחנו מתרוממים. אנחנו מקבלים את השפע האלוקי, שהצינור והכלי לקבל את השפע האלוקי הזה דרכו הוא התורה.

ומה לכל זה וללימוד העיון?

כותב בעל היתניא בליקוטי אמרים, פרק ד':

"ואף דהקב"ה נקרא אין סוף ולגדולתו אין חקר ולית מחשבה תפיסא ביה כלל... הנה על זה אמרו במקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו, וצמצם הקב"ה רצונו וחכמתו בתרי"ג מצוות התורה ובהליכותיהן ובצרופי אותיות תנ"ך ודרשותיהן שבאגדות ומדרשי חכמינו ז"ל בכדי שכל הנשמה או רוח ונפש שבגוף האדם תוכל להשיגן בדעתה ולקיימן כל מה שאפשר לקיים מהן במעשה דבור ומחשבה... ולכן נמשלה התורה למים - מה מים יורדים ממקום גבוה למקום נמוך כך התורה ירדה ממקום כבוד שהיא רצונו וחכמתו יתברך, ואורייתא וקודשא בריך הוא כולא ולית מחשבה תפיסא ביה כלל".

ובפרק ה':

"ולתוספת ביאור, באר היטב, לשון תפיסא שאמר אליהו לית מחשבא תפיסא בך כו'. הנה כל שכל כשמשכיל ומשיג בשכלו איזה מושכל הרי השכל תופס את המושכל ומקיפו בשכלו, והמושכל נתפס ומוקף ומלוּבש בתוך השכל שהשיגו והשכילו, וגם השכל מלוּבש במושכל בשעה שמשגו ותופסו בשכלו. דרך משל, כשאדם מבין ומשיג איזו הלכה במשנה או בגמרא לאשורה על בוריה הרי שכלו תופס ומקיף אותה וגם שכלו מלוּבש בה באותה שעה. והנה הלכה זו היא חכמתו ורצונו של הקב"ה... הרי כשאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה, כהלכה הערוכה במשנה או גמרא או פוסקים, הרי זה משיג ותופס ומקיף בשכלו רצונו וחכמתו של הקב"ה, דלית מחשבא תפיסא ביה. ולא ברצונו וחכמתו כי אם בהתלבשותם בהלכות הערוכות לפנינו, וגם שכלו מלוּבש בהם והוא יחוד נפלא שאין יחוד כמוהו ולא כערכו נמצא כלל בגשמיות להיות לאחדים ומיוחדים ממש מכל צד ופינה. וזאת מעלה יתירה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצוות מעשיות ואפילו על מצוות התלויות בדיבור ואפילו על מצות תלמוד תורה

שבדיבור, כי ע"י כלל המצות שבדיבור ומעשה, ומעשה הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה".

כשאנחנו לומדים תורה אנחנו בעצם לומדים איך מסתכל הקב"ה על עולמו. "משקפי התורה" הם הבחינה של רצון ה' שבא לידי ביטוי בכל פרט ופרט בעולם. אפשר לדבר הרבה מאוד בענייני אמונה ומוסר על זה שיש רצון ה' בעולם ושאנחנו רוצים לחבר את רצוננו לרצון ה'. אז איך אנחנו באמת יכולים לחבר את רצוננו לרצון ה'?

ככל שאנחנו לומדים יותר ומתקשרים לתורה, אמנם בסופו של דבר אנחנו יודעים איך לפעול ואיך לעשות, אבל זה לא רק זה, זה הרבה יותר מזה. כשחז"ל אמרו (אבות פ"ב מ"ה) "אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד", לא היתה כוונתם רק לומר ש"בור" הוא חוטא, העניין הוא ש"בור" הוא לא "ירא חטא" ולא עם הארץ חסיד. כלומר, אם אדם לומד, הוא לומד מתוך הדברים על מי שאמר והיה העולם ומגיע להכרה ואח"כ לדבקות ויראת חטא.

הגר"א בגיל 38 סיים ללמוד את כל התורה. הוא ידע את כל התורה על בוריה. ומה הוא עשה לאחר גיל 38? הוא עמל להראות איך בכל פסוק בתורה יש את השורש לכל ההלכות שנלמדות אח"כ בתורה שבעל - פה.

תורה שבע"פ היא בעצם הרחבה, בירור והעמקה של התורה שבכתב. אך היא גם חיבור של התורה שבכתב, של האמיתות האלוקיות, אל עולמנו. תורה שבע"פ זה לקחת את הדברים ולהעביר אותם לפסים מעשיים של הבנה וניתוח, של יסודות רבים. ממילא כשאנו עוסקים בתורה שבע"פ, שלכאורה היא יצירה אנושית, אנחנו מתחברים אל היצירה האלוקית, אנחנו מבינים איך הקב"ה מסתכל על עולמו. המבט האלוקי והמבט שלנו הופך להיות מבט אחד, וזה בחינה של "לעשות רצוננו כרצונו". אנחנו לאט לאט מתחילים להבין מה רוצה ה' בעולם, ואותם הדרכות קטנות מתחברות, דבר לדבר הלכה להלכה.

אדם יכול ללמוד סוגיה שלמה ולהרגיש מזה שהוא אינטלקטואל גדול. אבל מה בין זה ובין קשר אל הקב"ה?

קשר זה מגיע כשהוא לומד עוד סוגיה ועוד סוגיה ומסיים מסכת ועוד מסכת, ופתאום לאחר שנים של עמל ולימוד הוא מרגיש שהוא מסתכל אחרת על העולם, יש לו תחילת הבנה ברצון ה' - איך אותו רצון בא לידי מעשה. כדי להגיע לאפס קצהו של תפיסה זו אי אפשר ללמוד בלי לעיין. ללמוד את הראשונים כאוסף שיטות, זה דבר חשוב, אבל זה טכני מדי. אבל כשלוקחים יסוד הלכתי וע"פ אותו יסוד מבינים את שורש ההלכה, פתאום מתחילים לקלוט את הנקודה,

מתחילים לקלוט מה עומד מאחורי ההלכה. לא רק ה"מדוע" וה"למה", אלא ה"מה"! מה אנחנו בעצם מנסים לומר בסוגיה.

מדוע בסוגית "בישול אחר אפיה", ראבי"ה אומר כך: איך הוא הבין "בישול" ואיך הוא הבין "אפיה"? מה הקשר ביניהם? איך הוא הבין את השורש של המלאכות?

עסקנו תקופה ארוכה (זמן קיץ, אשתקד) בדן "תשביתו וביטול". כל מי שהעמיק בסוגיה זו, כשהוא אומר היום "תשביתו", הוא מבין מה זה אומר, מה המטרה, מה הקשר בין תשביתו לבין איסור של בל יראה ובל ימצא? עכשיו כשהוא בא לקיים את המצוה, לא רק שהוא יודע מה לעשות, אלא הוא מבין מה עומד מאחורי מצוה זו - מדוע שעה שישית ושעה שביעית, מהו "זמן דאוריתא" ומהו "זמן דרבנן", מבחינת איסורי הנאה מהו הגדר של החמץ. עולמות שלמים מתחילים להתחבר לו בפעולה מסוימת. כשאנו פועלים פעולה מעשית שמחוברת לתורה אנחנו משפיעים במעשה שאנו עושים, בהבנה, בכונה ובהרהור שמאחורי הדברים על עולמות עליונים, ודבר זה הופך להיות דבר גדול ממה שעומד רק מאחורי הפעולה הזאת.

למשל, באחד משיעורי ההלכה בשבת עסקנו בדן "שומע כעונה" ביחס לספירת העומר. בעיני רבים יתכן ושיעור זה, על אף כי היה שיעור הלכתי היה נראה כשיעור כללי. אבל האמת היא, שכל שיעור הלכה הוא שיעור כללי.

כשאדם לומד "שומע כעונה", ישנה מחלוקת בין רש"י לתוספות האם שומע כעונה זה שאתה עונה ממש או שרק שמעת והלכתית אתה נחשב כאילו ענית. כשלומדים ומבררים מחלוקת זו, מבינים את העיקרון שעומד מאחוריה. אותו אחד שלומד מתחיל לחשוב, מה העיקר - הענייה, הדיבור או המחשבה? מה הקשר בין סוגיית "שומע כעונה" לסוגיית "הרהור כדיבור"? מה הקשר בין סוגיית "הרהור כדיבור" ל"ביטול חמץ"? מה העיקר - המעשה, האמירה או הכוונה בלב? האם מצוות צריכות כוונה?

לכאורה, לא זו הכוונה ב"אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא". אם אני רוצה ללמוד את סוגיית "שומע כעונה" להלכתא, כל מה שאני צריך לעשות זה לפתוח את המחשב שיוציא לי את כלל המקורות הקשורים לסוגיה, והרי הסוגיה פרוסה וערוכה לנגד עיני. אלא שזהו בדיוק "לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא". כי כשאנחנו עוסקים באותם עקרונות הלכתיים מתברר ונפתח לנגד עינינו עולם שלם של עקרונות אלווקיים. וכשאיזה 'פני יהושע' קשה מסביר לנו עיקרון הלכתי מסוים באיזו סוגיה בעיון, אנחנו מבינים עכשיו את התוספות יותר טוב ואת הגמרא יותר טוב, ובעצם תפסנו את לב כל העניין. ואז כשנלמד איזו סוגיה בזבחים ונתעמק בה, נבין שהעקרון שעמד מאחורי סוגיה זו הוא אותו עקרון אלווקי שראינו אז ב'פני יהושע', מהסוגיה בכתובות. וזהו עוצמתה של תורה. ע"י כך אנו מתחברים לאמת האלוקית והתורה שלנו מתגלה בעוצמתה.

זה לא רק א, ב, ג, ד, ונפסקה הלכה כ - ד. זה "אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא". שהמסלול שבו אנו לומדים ומתעמקים בסוגיה יהיה אמיתי, שלא יהיו פלפולי הבל ופלפולי סרק. היו דורות שהיו עוסקים בפלפולי הבל וסרק, אך זו לא היתה האמת. בא הגר"א, שהנהיג את עולם התורה, ועקר את זה, הוא אמר מספיק עם פלפולי ההבל ופלפולי הסרק - לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

אם אנחנו מנסים להבין איזו שיטה בראשונים, לברר אותה ואת השורש שבה, גם אם אנו מפלפלים בשיטה זו, העיקר הוא שאנחנו מכוונים לאמיתה של תורה. גדולי הפוסקים כך פסקו הלכה למעשה. פוסק נדרש להרבה בקיאות והרבה ידע, אבל חוץ מהבקיאות והידע פוסק נדרש גם לברר ולהפעיל שיקול דעת. זו עוצמתו של פוסק - היכולת להבין ולרדת לעומקם של דברים, ואז ממילא כשמגיע רגע בו הוא נדרש לפסיקת ההלכה ביחס למציאות חדשה שעוד לא נידונה הוא מסוגל להכריע - כך או כך.

הנצי"ב בהקדמתו ל'העמק שאלה', ב'קדמת העמק', מחלק חילוק חשוב מאוד בתורתם של הדורות. גם בין הירושלמי לבבלי, וגם בתורתם של ראשונים:

"וכשבאו לבבל היו נצרכים עוד יותר להיזהר באזהרת יאשיהו המלך שלא להורות כי אם ע"פ חקירה והכרעה ולעמוד על עומק הדין מהלכה המקובלת לשאינו מקובל כמו שהורה שלמה המלך. והטעם משום דבארץ ישראל היה עדיין זכות ארץ ישראל גורם לעמוד על אור ההוראה במעט עיון, מה שאין כן בבבל, וכדתיניא באבות דרבי נתן פכ"ח רנ"א אין לך אהבה כאהבה של תורה, ואין לך חכמה כחכמה של ארץ ישראל, ובויקרא רבה פ"ג, וזהב הארץ ההיא טוב, מלמד שאין תורה כתורת ארץ ישראל, ואין חכמה כחכמת ארץ ישראל... ובסנהדרין דף כ"ד איתא במחשכים הושיבני כמותי עולם אמר ר' ירמיה זה לימודה של בבל, ולא שגינן ח"ו תלמוד בבלי, אלא הכי קאמר באשר בבל הוא מצולה חשיכה שאין בה אור תורה בעצם כלל, רק על ידי אבוקה גדולה של הפלפול דש"ס בבלי יהיה מאור גם במחשכים להוציא אור ההוראה, ומשום הכי איתא שם עוד מאי בבל אר"י בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בגמרא, אלא שהוצרכו להעמיק כל כך ולהתהפך על כל חלקי התורה עד שיצא המכוון, אבל ממילא זכו להגדיל תורה ולעשות אבוקה גדולה מאור התורה..."

חכמי ארץ ישראל, אור הזכות היה מהלך לפניהם, על כן לא נצרכו כל כך להתייגע, מה שאין כן חכמי בבל, ולא מצאו אור ההוראה עד שנתייגעו הרבה... וכשעלה עזרא מבבל ובא לבית המקדש, שוב לא היו נצרכים כל כך לבא למידה זו של הפלפול מטעם האמור, וכשבא דבר הקשה בכל ארץ ישראל הלא שלחו לבית המקדש היה

מספיק אור הכהן הגדול, עד שנתמעט כח הפלפול, וכאשר גרמו העוונות בבית שני ולא הספיק זכות בית המקדש להארת פנים, וגם הכהן הגדול לא היה כדאי כידוע, ובשביל זה כמעט נשתכחה תורה מישראל עד שעלה הלל מבבל ויסדה, והיינו ע"פ דרכים שהורגל ללמוד בבבל...

ומעולם זאת על ישראל חכמי ארץ ישראל למדים כל אחד בפני עצמו, ועיקר שקידתם לקבוע הלכה פסוקה, וידיעתם בפירוש המשנה מאירה להם כאבוקה, ובבוא דבר חידוש במעט פלפול להדביקה, לההלכה אשר היתה כבר לפניהם כחוקה, ולא כן חכמי בבל עיקר שקידתם לפלפל ולחדד איש יחד פני רעהו...

וה' חפץ למען צדקו, לשנן ברק חרבה של תורה, ולהגדיל תורה והדרה, למען נחזק בתורת ה' בגבורה, גלה כבוד התורה מבבל למדינת צרפת ארץ לא ראו אור הקבלה סדורה, והוצרכו למצוא פתח הפלטרין על פי עיון וחקירה. יגעו ומצאו שביל חדש כחמה ברה, לא שמשו לאורה עין גאון קדמון רב ומורה, ומחושך ואופל הוציאו שלהבת יה מאירה, על קצות ים התלמוד שואף זורח בגבורה, וגם פרשו על קדושת הגמרא, מעטה תהילה וחידוש צורה..."

כלומר, רצה הקב"ה שזה יהיה חלק מהבירור ורצה הקב"ה שהתלמוד שעל פיו נקבעה ההלכה לפחות בימים אלו יהיה התלמוד הבבלי, שכיוון שהיה להם חוסר בשיטה סדורה ומקובלת מדורות ראשונים דור ע"פ דור, היה צורך לברר דברים ולהעמיק בדברים, וזה הפך להיות הבסיס של לימודנו.

ישנו הספד נפלא של הרב סולובייצ'יק על דודו הגרי"ז סלוביצי'ק זצ"ל. ההספד נקרא "מה דודך מדודי", ותוך כדי הדברים נדרש הגרי"ד זצ"ל להתייחסות לדרכו המיוחדת של סבו הרב חיים מבריסק זצ"ל.

יש לדעת שר' חיים מבריסק שהיה למדן נפלא, חידש דרך מיוחדת בלימוד שהתפשטה בעולם הישיבות. שיטתו היתה ניתוח הסוגיה באופן אנליטי שחושף את היסודות והעקרונות שעליהם מושגת הסוגיה, וע"י פירוק זה מגלה את שורשיה הלמדניים.

וכך כותב הרב סולובייצ'יק (דברי הגות והערכה, עמ' 74-70):

"ר' חיים, יחיד שבדורו וגם בהרבה דורות שקדמו לו, שידד את מערכות ההלכה והעלה תכנים חדשים ומידות הבנה והבחנה שלא היו מצויות בעולם הלומדים. הוא הכניס מהפכה גמורה בחשיבה ובהכרה ההלכיות... במה התבטאה שיטת ר' חיים המהפכנית? במה היה כוחו יפה, שאלמלא הוא היתה משתכחת תורה מישראל ולא היינו יכולים

להרביץ אותה בתקופה זו? מה העניקה ההשגחה לר' חיים? מוח חריף - כן! עמקות - ודאי! הבנה והיקף - ברור! ברם תיאורים אלה עדיין אינם ממצים את החדש, המיוחד והמסוים שביצירת ר' חיים. מה הם סימני ההיכר של שיטתו?

נשיב נא על שאלה זו במטבע פרדוקסי מושאל: התורה היתה נשואה לר' חיים, בשעה שליתר גדולי דורו היתה מאורסת... לפרקים התורה נקנית לאדם ונעשית שלו ע"י אירוסין, ולפרקים מתייחדת היא עמו ומזדווגת בו ע"י נישואין...

בקיצור, אדם שקידש את התורה והיא נתארסה לו, בכוחו לעלות לדרגה גבוהה של למדנות ולהופיע אפילו כאחד מחכמי הדור. בידו לחבר ספרים רבי ערך ולישב על מדין. תורתו שוטפת ובאה מספירת בינה, ההבנה העיונית השאננה, המסדרת והמנסחת, המבררת והממיינת.

אולם ישנה דרגה למעלה ממנה. לפרקים התורה נישאת לאדם ומזדווגת עמו. נשואיה עמו קמים ע"י ייחוד המביא לידי יחדות שסופה אחדות שלמה. התורה נקלטת לתוך נבכי ישותו ומתמזגת עמו. מי שזכה לכך זכה לנשמה יתרה, נשמת התורה, שממנה בוקע מעיין הברכה. כשהפירוד בין אדם ותורה מוסט לגמרי מרשותו נפתחים לפניו לא רק מ"ט שערי חשיבה והכרה הלכיות אלא גם מ"ט שערי הרגשה וחזות הלכיות. לא נפש משכלת בלבד, כי אם גם נפש בעלת חזון הלכי נותן לו הקב"ה. החשיבה ההלכית ההגיונית מתפרנסת מן החזות והחזון הטרומי - שכליים, המתפרצים בסער ממעמקי אישיותו, שהשראת הקודש חופפת עליה... איש ההלכה שהתורה נישאת לו ודבקה בו "רואה" תכנים הלכיים "מרגיש" אידיאיות הלכיות כאילו היו תוכני קול, מראה וריח. הוא חי לא רק בהלכה כי אם את ההלכה, כמו שהוא חי בעולם ואת העולם בשלל צבעיו, בצליליו, בריחותיו ובחומו".

אדם שנשוי לתורה, התורה הופכת להיות הוא עצמו. החשיבה של האדם הופכת להיות חשיבה של תורה.

תפיסה זו, כמו שראינו בבעל התניא, היא שכשאדם לומד תורה שכלו לא רק מכיל את התורה, אלא שכלו הופך להיות מוכל בתורה, הוא אפוף בה. הכל הופך להיות דבר אחד, שלמות אחת - זהות בין שכל האדם לבין החכמה האלוקית. וכשכל זה מתחבר גם לפן נשמתי של דביקות ורצון להתעלות בקודש - להתחבר אל הקב"ה, יש גם בחינה של התקדשות, היטהרות והתרוממות ע"י התורה.

למעלה זו לא ניתן להגיע אלא אם כן אנחנו מנסים לברר כל דבר על בווינו. להבין את השורשים ואיך מהשורשים צומחת ההלכה. זה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא - לא כך "להלכתא" אלא "אליבא דהלכתא".

לאסוקי שמעתתא זו המטרה בלימודנו - להבין את הסוגיה, לבררה ולהעמידה על דרך האמת. לכן, כשאנחנו לומדים סוגיה עלינו להיזהר מפלפול שעלול להטות אותנו לנקודה צרה בסוגיה, אפילו אם הוא אמיתי. אנחנו צריכים לשאוף בכל סוגיה שתהיה לנו מול העיניים סוגיה ברורה בגמרא עם קשר ברור, מאיפה הראשונים יצאו בסוגיה ומה היתה השאיפה שלהם.

דבר נוסף בעניין זה. בישיבות, בד"כ, מרכז הלימוד העיוני הוא בסדר נשים ונזיקין בעיקר. בישיבות אימצו סוגיות אלו כיותר עיוניות כי בעזרת ההבנה והליבון של הסוגיות האלה תגיע גם ההבנה והליבון של סוגיות בברכות, פסחים, ביצה וכו'. מי שילמד מסכת ברכות בלי לעיין וללמוד קודם כל את קידושין, בבא בתרא בבא מציעא וכו', ילמד בצורה מסוימת. אבל מי שילמד ללמוד ולהבין דברים על בורים ולעומק, דרך אותם סוגיות יסודיות בסדר נשים ונזיקין, כשהוא יגיע לברכות הוא ימצא גם שם את העומק.

"לא נפלות היא ממך" - אמרו חכמינו ואם נפלות, נפלות היא ממך (דברים רבה פרשה ח'). תורה היא עומק עמקים, אמנם אין אנו מתימרים לדעת עד לעומק עמקים. אבל כל אחד צריך לשאוף להבין את מה שהוא לומד כמה שיותר. ברגע שאנחנו מבינים את מה שאנחנו לומדים אנחנו יודעים יותר טוב את ההלכה ומתחברים יותר ומתקשרים יותר לדרך ההסתכלות האלוקית על העולם ועושים רצונו כרצון הבורא.

אמנם ברור לכולנו ששימת דגש על עיון באה על חשבון משהו אחר - על חשבון בקיאות, על חשבון ידע, לכן אנו נדרשים לשילוב בין הדברים ומשתדלים אנו בלימוד הישיבתי שלנו ללמוד עיון, בקיאות ובקיאות עיונית. מתוך ידיעה שחלק גדול לא יסיים את השי"ס בעיון, אבל לפחות כל אחד ידע למה הוא מסוגל להגיע בסוגיה. ואז, בעז"ה כשהוא ילמד סוגיה בבקיאות ויקרא את הגמרא עם רש"י ויעיין ברא"ש, הוא יבין שיש פה נקודה של מחלוקת, ידע למקד עליה את העניין ולהבין אותה. יש בזה דבר גדול, כי כאשר מגדירים את הדברים, הדברים הופכים להיות חלק משלמות אחת - שלמות של תורה שיש בה עומק, יש בה הבנה, יש בה סברא.

השאיפה, כי במהלך השנים האלה בהם הבחור יושב בישיבה ולומד תורה, היא שילמד וידע את הסוגיות בבסיסם, הרבה מסכתות והרבה ידע, אבל בעיקר עלינו לדעת שיש בזה יצירת יסודות איתנים. בשנים שאנחנו נמצאים בישיבה, אנו נדרשים לבנות במקביל גם את הקומה הראשונה וגם את הקומה השנייה - שאם לא עכשיו, אימתי!

אם המציאות היתה שבחור שמגיע לישיבה היה יושב ולומד בקיאות, הלכה וכל הדברים הבסיסיים, ואז בגיל 25 היה מתחיל ללמוד ולעיין עד גיל 35, היינו פועלים ולומדים בצורה זו. אבל זו לא המציאות. היום רוב הבחורים, בגיל 25 כבר אינם נמצאים בישיבות. לכן אנו מנסים

לעסוק במכלול הדברים.

אבל יש לדעת שאדם שמשקיע את מרצו בסוגיה בעיון ועמל בכדי לברר אותה, הוא לא מבטל זמן, להפך, אז הוא מבין יותר טוב ונותן משמעות לכל מה שהוא עשה בסדרי הבקיאות. רק באמצעות הכישרים האלה וההבנה היסודית הוא יוכל באמת להגיע למטרתה ואמיתה של תורה - "לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא" - להתחבר לרצון הבורא ולהשפיע על העולם בקדושה.